

ศาสนโนวาทกัณฑ์ที่ ๔

รากเหง้าของความประพฤติ

พระเทพสิงหบุราจารย์

P1704

คนเราจะดีเพราะมีธรรมอันเป็นรากเหง้าของความประพฤติ การทำดี พูดดี คิดดี รวมเรียกว่า การประพฤติดี

ความประพฤตินี้แหละทำคนให้ดีให้ชั่ว สมเด็จพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย จึงตรัสสอนไว้ว่า สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ บรรพชิต ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า **เรามีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นมรดก มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นพืชพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว จะต้องรับผลของกรรมนั้น**

คนเรามีร่างกายและอวัยวะคล้ายคลึงกัน ไม่ผิดแผกอะไรกัน ต่างกันก็โดยชาติสกุล ความรู้ ความประพฤติ อำนาจ ความบริบูรณ์ ความขัดสน แม้จำพวกที่มีชาติสกุลเสมอกัน ก็ยังต้องแตกต่างกันโดยความเจริญและความเสื่อม บางคนเกิดถิ่นฐาน

ปลายเขตปลายแดน ซึ่งเป็นบ้านป่าบ้านดอน เกิดในสกุลขัดสน ยากจนอนาถา อาศัยความคิดความเห็นที่ถูกต้อง ชักนำให้หา โอกาสที่เป็นทางแห่งความเจริญ ทำตนให้สมบูรณ์ด้วยวิชา ความรู้ รักษาความประพฤติถูกต้องตามคลองธรรม ตั้งตนได้ใน ทรัพย์สมบัติ ยศศักดิ์บริวาร ล่วงพ้นเพเดิมของตนขึ้นไปได้ คน เช่นนี้ท่านกล่าวว่า **เป็นผู้มีดกลับสว่าง** ได้รับการสรรเสริญตาม พุทธภาษิตว่า

ดอกบัวอันเกิดที่กองหยักเยื่อ ซึ่งเขาเทไว้ ณ หนทางใหญ่ ย่อมมีกลิ่นหอมเป็นที่พอใจ แม้ของคนชั้นสูงจันใด สาวกของ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เกิดในหมู่คนที่ตั้งหยักเยื่อย่อม รุ่งเรืองงดงาม ล่วงเสียซึ่งปุถุชนคนเขลาราวกับตาบอดด้วย ปัญญาของตนเหมือนฉะนั้น

บางคนเกิดในถิ่นฐานและสกุลดังกล่ามาแล้ว มีความเห็นและ ความประพฤติเป็นไปตามพื้นเพเดิม สามารถที่จะทำตนให้ เจริญขึ้นได้ คนเช่นนี้ท่านกล่าวว่าเป็นผู้มีด มีดตลอดไปไม่ สว่าง และถูกตีว่า คนเขลาตกอับแล้วตกอับอยู่นั่นเอง

บางคนเกิดในถิ่นฐานที่มีความเจริญรุ่งเรือง และเกิดในตระกูลมั่งคั่ง มีอำนาจยศศักดิ์ ผู้คนนิยมนับถือ แต่มีความเห็นอันวิปริตผิดหนทาง มีความประพฤติเสียหายไม่อาจตั้งตัวได้ ต้องตกอับกลับเป็นคนเลว คนเช่นนี้ท่านกล่าวว่า เป็น **ผู้สว่างแล้วกลับมืด** และถูกติว่า เป็นคนตัดตระกูลให้สูญหาย

บางคนเกิดในถิ่นฐานและสกุลที่มีความรุ่งเรืองดังกล่าวแล้ว หมั่นศึกษาวิทยาปลุกความคิดความรู้ของตนให้เจริญไพศาล รักษาความประพฤติมิให้เสียหาย รักษาวงศ์สกุลให้คงอยู่ได้ และบำรุงให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป คนเช่นนี้ท่านกล่าวว่า **เป็นผู้มีความสว่าง** รักษาความสว่างให้ยึดเยื่อตลอดไปได้ ได้รับการสรรเสริญทั้งพื้นเดิม และ ความประพฤติของตน เป็นที่นับถือของประชุมชน ไม่มีใครที่จะติโดยทางใดทางหนึ่งได้

ตามที่กล่าวมานี้ เห็นได้แน่นอนว่า **กรรม** คือ ความประพฤติของตนนั่นเอง เป็นเหตุทำให้เจริญและให้เสื่อม ความรู้และความประพฤติเป็นเครื่องเชิดชูคนให้ดังงาม เป็นเครื่องประดับอันวิเศษ ไม่มีเครื่องประดับอย่างอื่นที่จะทำให้สง่าผ่าเผยยิ่งขึ้นไปกว่าได้ คนที่มีรูปงามก็เป็นทีที่ทัศนา ชวนดูของ

บุคคลชั่วคราว แต่ถ้าความประพฤติเสียไม่มีใครนิยมนับถือ เหมือนกับดอกไม้ที่มีสีงามแต่กลิ่นเหม็น เมื่อแรกเห็นก็อยากเอามาชมเล่น แต่กระทบกลิ่นเหม็นก็ไม่อยากจะอยู่ใกล้ฉันใด คนรูปงามแต่ความประพฤติเสียก็เหมือนจะนั้น คนที่มีความประพฤติดี ถึงแม้รูปร่างไม่งดงาม ก็มีคนรักใคร่นิยมนับถือ เหมือนกับดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม แม้สีจะไม่งาม ก็ยังมีคนอยากได้เพื่อเอาไว้ดมกลิ่นจะนั้น ถ้าดีทั้งสองอย่าง รูปก็งาม ความประพฤติเรียบร้อย ย่อมเป็นที่รักใคร่นิยมนับถือ เหมือนดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมสีงาม ย่อมมีคนต้องการประดับประดาราชาแพงจะนั้น ถ้าเสียทั้งสองอย่าง ทั้งความประพฤติและรูปร่าง จัดเป็นอย่างเลวทราม ไม่มีส่วนงามแต่สักอย่าง เหมือนดอกไม้ที่สีก็ไม่งาม กลิ่นก็เหม็น เป็นของไม่มีราคา หาผู้ต้องการไม่ได้จะนั้น

โลภะ คือ อารมณ์ที่ชักนำใจให้อยาก ความละโมภนี้เป็นต้นเค้าทำความประพฤติให้เสียหายอย่างหนึ่ง ความอยากเป็นอาการสำหรับคน มีประจำมาตั้งแต่กำเนิด เมื่อยังเป็นทารกไม่เดียงสา ก็รู้จักอยากข้าว อยากน้ำ อยากได้สิ่งที่ตนชอบใจ ้วยเจริญขึ้นเพียงใด ความอยากก็แก่ขึ้นเพียงนั้น การเรียน ศิลปวิทยาก็ดี ทำนาทำสวน ประกอบพาณิชย์กรรม หรือทำ

ราชการก็ดี เหล่านี้ ก็เพราะอยากได้ความดีเป็นเครื่องเชิดชูตน และชาติตระกูลของตน อยากได้ทรัพย์สมบัติมาเลี้ยงตนและคนที่ตนควรเลี้ยง อยากได้ยศศักดิ์ชื่อเสียง ซึ่งเป็นที่นิยมนับถือของคนในโลก กิจการที่ทำด้วยความสัตย์ ไม่ตัดทอนประโยชน์ของใครเขาในทางทุจริต สมเด็จพระบรมศาสดาของเราทั้งหลายไม่ตรัสห้าม ยังมีพุทธภาษิตตรัสสรรเสริญไว้เป็นหลายแห่ง

ข้อหนึ่งตรัสไว้ว่า **ความยินดีตามมีตามได้เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง และเป็นคุณให้เกิดสุขในโลก** ข้อนี้อธิบายว่า ความยินดีเฉพาะวัตถุที่มีอยู่ หรือที่ตนหามาได้โดยชอบธรรม มีเท่าใดหาได้เท่าใด ยินดีเต็มใจเฉพาะเท่านั้น ไม่คิดเอาของผู้อื่นโดยทุจริต แม้ตัวจะมีทางได้แต่เป็นทางตัดประโยชน์ของหมู่คณะ ก็ไม่พอใจไม่เห็นแต่ได้เฉพาะตัว ความประพฤติเช่นนี้ ชื่อว่าเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง เพราะเป็นของบริสุทธิ์ ทำจิตให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ หากความเดือดร้อนมิได้ เพราะไม่มีภัยที่จะเกิดขึ้นจากเหตุนั้น

อีกข้อหนึ่งตรัสไว้ว่า คนที่ทำงานเหมาะแก่กาลเทศะ มีความเพียรบากบั่น ทำกิจการให้เหมาะแก่เวลาและถิ่นฐาน ได้ทรัพย์มาเป็นผลเลี้ยงตนและบำรุงหมู่คณะของตน

อีกข้อหนึ่งตรัสไว้ว่า **“ยศ”** ความเป็นใหญ่ในหมู่คณะ และความเป็นผู้มีชื่อเสียง ผู้คนนิยมนับถือ ย่อมเจริญแก่คนที่มี ความหมั่นประกอบการทำงานไม่ท้อถอย มีสติมั่นคงรอบคอบใน การงานนั้น ๆ ทำแต่การที่บริสุทธิ์สะอาดปราศจากโทษ ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงทำ ระวังกาย วาจา มิให้มีช่องที่เขาจะ ครหา หาเลี้ยงชีพโดยชอบธรรมสม่ำเสมอ ไม่เลินเล่อให้เสีย ยุติธรรม ข้อนี้ตรัสสรรเสริญคนที่ประพฤติดี มีความคิดรอบคอบ ว่า เป็นผู้เจริญด้วยยศศักดิ์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ตามพุทธภาษิตที่กล่าวนี้ ล้วนแต่ทรงแนะนำสั่งสอนผู้ที่ เกี่ยวข้องอยู่ในโลก ให้แสวงหาทรัพย์สมบัติยศศักดิ์ชื่อเสียงโดย อุบายอันชอบธรรม เพราะฉะนั้นความอยากจึงเป็นกิริยากำกับ สำหรับคนที่เกี่ยวข้องอยู่ในโลก เมื่อปล่อยให้ไปไปตามลำพัง ใจ ไม่มีสติคอยเหนี่ยวรั้ง ความอยากก็อาจชักนำให้กำเริบจนถึง เขตแห่งความละโมภได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็จะคิดเฟื่องเลี้ยงเอาแต่

ได้ ไม่เหลือวแลถึงความเสียหายของหมู่คณะ ถ้าแก้กล้าหนัก
ขึ้นอาจให้ถึงลัก แย่งชิง วังราว จ้อโกง ยักยก ซึ่งนับว่าเป็น
กิริยาที่เลวทราม เป็นทางแห่งความเสียหาย ถูกลงโทษทั้งทาง
โลกและทางธรรม ไม่เป็นที่วางใจของใครได้เลย ฆ่าความรู้
ความดีที่ตนทำไว้ให้เสียหาย จะเป็นชั้นสูงก็ตกอับ จะมีชื่อเสียง
หอมก็กลับเหม็น หอมเท่าใดก็เหม็นเท่านั้น ตามที่กล่าวมานี้จึง
เห็นได้ว่า **ความละโมบเป็นรากเหง้าแห่งความเสียหาย
อย่างสำคัญ**

โทสะ คือ อารมณ์ที่ทำให้ร้ายกาจหยาบช้ำทารุณ ข้อนี้
เป็นเหตุทำให้เสียหายอย่างร้ายแรง คนเราที่ตั้งชุมชนอยู่
ด้วยกันมาก กิริยากายวาจาไม่เสมอกัน ดีบ้างชั่วบ้าง หยาบบ้าง
ละเอียดบ้าง เป็นทางให้เกิดความขุ่นเคืองแก่กันและกันได้ ต้อง
มีสติคอยเหนี่ยวรั้งใจ ช่มไว้ด้วยขันติความอดทน ถ้าไม่เช่นนั้น
ก็จะทำใจให้กำเริบ จนแสดงกิริยากายวาจาให้ปรากฏ ตลอดถึง
ทำตนให้เป็นคนดุร้ายทารุณ ความดุร้ายนี้เป็นมลทินจับใจ ทำ
ให้เศร้าหมองทั้งตนและผู้อื่น ปิดบังมิให้แลเห็นหนทางแห่ง
ความเจริญและความเสื่อม

ผู้ที่ปกครองหมู่คณะก็ต้องประสบความสำเร็จบ้างเป็นธรรมดา ต้องติคนที่ควรติ จะต้องลงโทษผู้ผิด จะต้องแนะนำสั่งสอนหมู่คณะของตนให้เรียบร้อย ถ้าจะอดทนวางเฉยไม่ว่ากล่าว การงานในหมู่คณะก็จะไม่ย่างเข้าสู่ความเจริญ แต่เมื่อแสดงกายวาจาหยาบช้า จนนับว่าเป็นคนร้ายกาจ หมู่คณะก็จะหมดความนิยมนับถือ เพราะฉะนั้น จะต้องมีความเมตตากรุณาประจำอยู่ในใจ เมื่อถึงคราวมีอำนาจที่จะทำอะไรก็ได้ ก็ต้องมีสติเห็นยวระวังใจไม่แสดงกิริยาโหดร้ายทารุณจนเกินเหตุ คนที่ใจคอร้ายกาจไม่มีเมตตากรุณาประจำใจ ถึงจะมีอำนาจสักปานใด ก็ไม่มีคนนิยมรักใคร่ นับถือ ทำชื่อเสียงของตนให้เสียหาย ถูกติทั้งทางโลกและทางธรรม **โทษ** นี้ย่อมปกคลุมใจไม่ให้เห็นความถูกและความผิด ทำจิตให้กำเริบ มีแต่หาผลร้ายมาใส่ตน จึงนับว่า**เป็นรากเหง้าแห่งความเสียหายอย่างร้ายแรง**

โมหะ คือ อารมณ์ที่ชักนำให้มืดเมา ทำให้เคลิบเคลิ้ม ไม่รู้จักผิดไม่รู้จักถูก ข้อนี้เป็นโทษอย่างสำคัญ ที่จะทำคนไม่ให้อย่างเข้าสู่ความเจริญและทำความดีให้เสื่อมทราม เป็นตัวมืดหุ้มห่อใจไม่ให้แลเห็นความเจริญและความเสื่อม คนชั้นต่ำไม่สามารถทำตนให้สูงขึ้นได้ คนชั้นสูงทำตนให้ตกอับกลับเป็นคนเลว

ดังกล่าวแล้วในเบื้องต้น ก็เพราะ **โมหะ** นี้เป็นค้ำมูล เพราะฉะนั้นจึงนับว่า **เป็นรากเหง้าแห่งความเสียหายอย่างสำคัญ**

โลภะ โทสะ โมหะ เป็นค้ำทำความประพฤติกทำให้เสียหาย ดังพรรณนามา **ธรรมที่เป็นเครื่องปราบปรามกัน** คือ

จาคะ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เจือจาน เหนียวใจของหมู่คณะให้ ชื่นบาน

ศีล ความรักษากิริยา กาย วาจา ให้เรียบร้อย จะทำอะไร จะพูดอะไร ก็เป็นคุณประโยชน์ ปลูกความนิยมชมชื่นแก่คนทั่วไป

ภาวนา อบรมความดีให้มีในตน กล่าวคือ ฝึกฝนเล่าเรียนศึกษา เพราะความรู้ความฉลาด อาจรักษาหมู่คณะให้มีความเจริญมิให้เสื่อมทราม

คุณธรรม ๓ ประการนี้ เป็นเหตุทำความประพฤติกให้ดีงาม นำความเจริญมาให้แก่ตนและหมู่คณะของตน เพราะคนที่

ปกครองหมู่คณะ ต้องมีความรู้ความสามารถรอบคอบในเหตุผล ต้องเป็นผู้มีกิริยาอันเป็นที่เคารพนับถือของหมู่คณะ ต้องเป็นผู้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นที่พึ่งพำนักของเขาได้ เพราะฉะนั้นควรตั้งใจรักษาความประพฤติก คือ **คอยปราบปรามใจไม่ให้ ละโมบ ไม่ให้ดูร้ายเหี้ยมโหด ไม่ให้่งมงาย** จงปลุกฉันท์ะ อธิษาศัยเอื้อเฟื้อแก่หมู่คณะ รักษา มารยาทให้เรียบร้อยต้องตาม วินัย หมั่นฝึกฝนอบรมใจให้ตั้งอยู่ในความดีความชอบ จึงจะ ได้รับประโยชน์อันเป็นผลของการประพฤติธรรม ดังพรรณนามา